

POSTANOWIENIE

Dnia 25 września 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

w sprawie ze skargi J. U. o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego postanowienia Sądu Okręgowego w W.

z dnia 28 października 2015 r., sygn. akt VI Ca (...), wydanego w sprawie z wniosku J. U.

przy uczestnictwie J. L. A. R. i Kierownika Urzędu Stanu Cywilnego m. W.

przy udziale Rzecznika Praw Obywatelskich

o rozstrzygnięcie w przedmiocie odmowy wydania zaświadczenia dotyczącego okoliczności czy obywatel polski zgodnie z prawem polskim może zawrzeć małżeństwo za granicą,

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 25 września 2019 r.,

odrzuca skargę.

UZASADNIENIE

Wnioskodawca J. U. wniósł skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego postanowienia Sądu Okręgowego w W. z dnia 28 października 2015 r., oddalającego jego apelację od postanowienia Sądu Rejonowego w W. z dnia 17 marca 2015 r. Sąd Rejonowy oddalił wniosek, w którym wnioskodawca domagał się rozstrzygnięcia, że okoliczności przedstawione przez Zastępcę Kierownika Urzędu Stanu Cywilnego m. W. w piśmie z dnia 7 sierpnia 2014 r., odmawiającym wydania mu zaświadczenia stwierdzającego, iż może zgodnie z prawem polskim zawrzeć małżeństwo - nie uzasadniają odmowy wydania takiego zaświadczenia. Sądy obu instancji przychyliły się jednak do argumentacji uczestnika postępowania - Kierownika Urzędu Stanu Cywilnego m. W., który podtrzymał stanowisko, że zaświadczenie nie mogło zostać wydane, ponieważ miało umożliwić wnioskodawcy zawarcie w Hiszpanii małżeństwa z innym mężczyzną, co naruszałoby zasadę, wywiedzioną z Konstytucji RP i obowiązujących w Polsce ustaw, że małżeństwo jest związkiem kobiety i mężczyzny. W toku rozpoznawania sprawy Sądy nie uwzględniły wniosków wnioskodawcy o wystąpienie z pytaniem prejudycjalnym do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w celu wyjaśnienia, czy prawo Unii Europejskiej, w szczególności art. 9 Karty Praw Podstawowych nie sprzeciwia się uregulowaniom krajowym, zgodnie z którymi organ państwa członkowskiego musi odmówić obywatelowi tego państwa wydania zaświadczenia umożliwiającego zawarcie małżeństwa lub związku partnerskiego w innym państwie członkowskim, z obywatelem tamtego państwa, dlatego, że małżeństwo mają zawrzeć osoby tej samej płci. Nie przedstawiły też TSUE pytania sformułowanego przez Rzecznika Praw Obywatelskich, który zgłosił udział w postępowaniu. RPO wnioskował o zapytanie TSUE czy prawo Unii Europejskiej, a w szczególności art. 7 i 21 Karty Praw Podstawowych i gwarantowana w art. 21 ust. 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE) swoboda przemieszczania się, stoją na przeszkodzie odmowie wydania obywatelowi państwa członkowskiego zaświadczenia o możliwości zawarcia związku małżeńskiego za granicą zgodnie z prawem tego państwa, jeżeli jedyną przeszkodą małżeńską, stanowiącą powód odmowy wydania zaświadczenia, jest ta sama płeć osób mających zawrzeć związek małżeński. Wyjaśniły, że nie znajdują podstawy do skierowania pytania prejudycjalnego,

ponieważ przepisy prawa krajowego są jednoznaczne, a przedmiot rozstrzygnięcia nie mieści się w kompetencjach przyznanych Unii Europejskiej.

Skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego postanowienia Sądu Okręgowego skarżący oparł na podstawie naruszenia przepisu postępowania - art. 267 akapit 3 TFUE, a także na podstawie naruszenie prawa materialnego, wskazując jako naruszone - art. 51 ust. 1 Karty Praw Podstawowych oraz zasady skutku bezpośredniego; art. 51 Karty Praw Podstawowych i art. 4 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej (TUE); art. 21 ust. 1 Karty Praw Podstawowych oraz zasady ogólnej niedyskryminacji ze względu na orientację seksualną; art. 9 Karty Praw Podstawowych przez uniemożliwienie uczestnikowi ad 1 zawarcia małżeństwa zgodnie z prawem Hiszpanii, jak również art. 21 ust. 1 TFUE.

Skarżący wskazał, że zaskarżone postanowienie jest niezgodne z art. 267 ak. 3 TFUE, art. 51 ust. 1 KPP, zasadą skutku bezpośredniego prawa UE, art. 4 ust. 3 TUE, art. 21 ust. 1 KPP, zasadą ogólna niedyskryminacji ze względu na orientację seksualną, art. 9 KPP oraz art. 21 ust. 1 TFUE.

Wyrządzenie szkody, którą określił jako niemajątkową, wnioskodawca łączył z faktem, że wydanie zaskarżonego postanowienia uniemożliwiło mu zawarcie małżeństwa, naruszając jego dobra osobiste - stan cywilny i życie rodzinne, co jest dla niego krzywdzące.

Skarżący wyjaśnił, że wzruszenie zaskarżonego postanowienia w drodze innych środków prawnych nie było i nie jest możliwe, ponieważ jest to merytoryczne postanowienie nieprocesowe sądu drugiej instancji, zapadłe w sprawie, w której skarga kasacyjna nie przysługuje.

W skardze zawarł też wniosek o stwierdzenie niezgodności zaskarżonego postanowienia z prawem oraz o zasądzenie kosztów postępowania. Sformułował nadto szereg pytań, których zadanie TSUE uznał za konieczne.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, jest szczególnym, nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia oczywiście niezgodnych

z prawem orzeczeń, pozwalającym stronie poszkodowanej wydaniem takiego orzeczenia na uzyskanie prejudykatu stwierdzającego jego wadliwość i otwierającego jej drogę do dochodzenia odszkodowania od Skarbu Państwa. Skarga jest środkiem silnie sformalizowanym. Artykuł 424⁵ § 1 k.p.c. wprowadza sześć koniecznych elementów konstrukcyjnych, które każda skarga musi zawierać. Pominięcie lub nieprawidłowe skonstruowanie choćby jednego z nich powoduje, że skarga jest dotknięta istotną wadą, nienaprawialną w trybie właściwym dla usuwania braków formalnych i podlega odrzuceniu *a limine* (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 kwietnia 2015 r., V CNP 56/14, niepubl.).

Niniejsza skarga nie spełnia w należyty sposób wymagania przewidzianego w art. 424⁵ § 1 pkt 5 k.p.c., nie zawiera bowiem szczegółowego rozważenia wszystkich ewentualnych środków, które mogłyby zostać wykorzystane w celu wzruszenia zaskarżonego postanowienia Sądu Okręgowego. W swej pierwotnej treści podnosi jedynie fakt nieprzysługiwania skargi kasacyjnej, pomijając ocenę dostępności innych istniejących wówczas środków, takich jak np. skarga o wznowienie postępowania. Wprawdzie ten element konstrukcyjny został uzupełniony przez skarżącego w piśmie procesowym z dnia 11 stycznia 2019 r., jednak nastąpiło to już po upływie terminu do złożenia skargi (termin ten, zgodnie z art. 424⁶ § 1 k.p.c., wynosi dwa lata od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia), wobec czego, nie może odnieść skutku. Ta przyczyna odrzucenia nie odnosi się natomiast do potrzeby rozważenia nowowprowadzonego do systemu prawnego nadzwyczajnego środka zaskarżenia jakim jest skarga nadzwyczajna, która nie istniała jeszcze w chwili składania skargi przez wnioskodawcę. Nie można bowiem wymagać, by skarżący zawarł w skardze rozważania wykraczające ponad obowiązujący stan prawny.

Nie oznacza to jednak, że wprowadzenie skargi nadzwyczajnej pozostaje bez znaczenia przy ocenie dopuszczalności niniejszej skargi. Konieczność odniesienia się do tego środka prawnego powoduje ustanowienie w art. 424¹ § 1 k.p.c., jako przesłanki dopuszczalności skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, wymagania, by zmiana lub uchylenie tego orzeczenia w drodze zastosowania dostępnych skarżącemu środków prawnych nie było możliwe w przeszłości ani obecnie.

Oznacza to konieczność oceny nie tylko stanu prawnego z chwili składania skargi, ale także rozważenia znaczenia ewentualnych później ustanowionych instrumentów pozwalających na skasowanie lub zmianę kwestionowanego rozstrzygnięcia. Jest to wymaganie narzucone charakterem skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Skarga o stwierdzenie niezgodności prawomocnego orzeczenia z prawem z założenia nie prowadzi do podważenia mocy wiążącej zaskarżonego orzeczenia, ani do ingerencji w jego treść, lecz ma na celu jedynie kontrolę tego orzeczenia w celu ustalenia, czy jest ono dotknięte takimi poważnymi wadami, które uzasadniają odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa, przewidzianą w art. 77 ust. 1 Konstytucji i art. 417¹ § 2 k.c. Tego rodzaju odpowiedzialność uzasadniona jest dopiero wtedy, kiedy poszkodowany nie ma już żadnej prawnej drogi do podważenia wadliwego orzeczenia, a więc poniesiona przez niego szkoda spowodowana wydaniem oczywiście błędnego orzeczenia stała się nieodwracalna (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 30 sierpnia 2018 r., III CNP 9/18, OSNC 2018, nr 12, poz. 121, i z dnia 20 grudnia 2018 r., III CNP 19/18, niepubl.).

Ustawą z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (jedn. tekst Dz. U. z 2019 r., poz. 825, dalej jako: „u.SN”) do polskiego systemu prawnego wprowadzona została skarga nadzwyczajna, będąca nowym nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, o szerokim zakresie działania. Skarga ta umożliwia podniesienie zarzutów naruszenia zasad, wolności i praw określonych w Konstytucji oraz rażącego naruszenie prawa przez błędną wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie (art. 89 § 1 u.SN). Termin do jej wniesienia wynosi pięć lat od uprawomocnienia się orzeczenia (art. 89 § 3 u.SN), jednak w okresie 3 lat od dnia wejścia w życie ustawy o Sądzie Najwyższym może służyć także podważaniu prawomocnych orzeczeń sądowych wydanych znacznie wcześniej, tj. po dniu 17 października 1997 r. (art. 115 § 1 u.SN). Skuteczne wniesienie skargi co do zasady umożliwia uchylene lub zmianę zaskarżonego prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego, kończące postępowanie w sprawie (art. 91 § 2 u.SN), a jedynie w określonych wypadkach - ogranicza jej oddziaływanie do stwierdzenia, że zaskarżone orzeczenie zostało wydane z naruszeniem prawa (art. 89 § 4 i art. 115 § 2 u.SN).

Sposób ukształtowania skargi nadzwyczajnej, a w szczególności objęcie nią orzeczeń wydanych nawet ponad dwadzieścia lat wstecz, powoduje konieczność uwzględnienia tego środka przy dokonywaniu oceny ostateczności prawomocnego orzeczenia zaskarżonego skargą o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Skoro skarga nadzwyczajna może doprowadzić do zmiany lub uchylecia wadliwego orzeczenia, to skorzystanie z niej musi wyprzedzać dochodzenie ewentualnej odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa. Wprawdzie strona nie może skargi tej wnieść samodzielnie, lecz musi zwrócić się któregoś z uprawnionych podmiotów wskazanych w art. 89 § 2 i art. 115 § 1a u.SN, bez gwarancji, że skarga w jej sprawie zostanie wniesiona, jednak wykorzystanie tej pośredniej drogi także stanowi wykonanie wynikającego z art. 424¹ § 1 k.p.c. obowiązku wykorzystania wszelkich dostępnych środków dających szansę wzruszenia prawomocnego orzeczenia. Dopiero odmowa wniesienia skargi przez podmiot do tego uprawniony pozwala na stwierdzenie, że także ten środek podważenia prawomocnego orzeczenia został wyczerpany i - w razie wykorzystania także wszelkich innych możliwości prawnych - otwiera drogę do żądania stwierdzenia niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 30 sierpnia 2018 r., III CNP 9/18, OSNC 2018, nr 12, poz. 121, i z dnia 20 grudnia 2018 r., III CNP 19/18, nie publ.).

O subsydiarnym charakterze skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia w stosunku do skargi nadzwyczajnej przesądza także to, że skarga nadzwyczajna w wypadkach przewidzianych w art. 89 § 4 i art. 115 § 2 u.SN może doprowadzić do tych samych skutków, co skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, gdyż otwiera drogę do realizacji odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa, przy zachowaniu kwestionowanego orzeczenia w obrocie prawnym, stanowiąc jedno z postępowań, o których mowa w art. 417¹ § 2 zdanie pierwsze k.c. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 grudnia 2018 r., III CNP 19/18, niepubl.).

Wprawdzie skarga nadzwyczajna jest niedopuszczalna, gdy orzeczenie, przeciwko któremu ma być skierowana, może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia (art. 89 § 1 *in fine* u.SN), jednak nie można do nich zaliczyć skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem

prawomocnego orzeczenia, skoro z założenia celem i skutkiem wniesienia tej skargi nie może być ingerencja w trwałość i treść zaskarżonego nią orzeczenia (z tego powodu wyrażane są wątpliwości, czy skarga ta powinna być zaliczana do środków zaskarżenia - por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 2018 r., I CNP 43/17, niepubl.).

Następcza niedopuszczalność skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, spowodowana powstaniem w toku postępowania wywołanego jej wniesieniem nowej możliwości zmiany lub uchylecia zaskarżonego wyroku wskutek wprowadzenia dodatkowego środka prawnego, powoduje konieczność odrzucenia skargi na podstawie art. 424⁸ § 2 k.p.c. (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2019 r., II CNP 2/18, z dnia 10 stycznia 2019 r., II CNP 15/18 i z dnia 28 lutego 2019 r., V CNP 53/17, niepubl.).

Wnioskodawca złożył skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego postanowienia Sądu Okręgowego przed wejściem w życie ustawy o Sądzie Najwyższym. W piśmie uzupełniającym skargę, datowanym na dzień 11 stycznia 2019 r. skarżący podniósł także wątpliwości natury konstytucyjnej, dotyczące skargi. Zwrócić jednak należy uwagę, że wątpliwości te odnosiły się do konkurencyjności skargi nadzwyczajnej względem skargi do Trybunału Konstytucyjnego i zagrożenia stabilności prawomocnych orzeczeń wydanych w dalekiej wstecznej perspektywie. Jeśli chodzi o orzeczenie zakwestionowane przez skarżącego - te zagrożenia nie występują. Poziom prawdopodobieństwa, że wystąpienie o wniesienie skargi doprowadzi do jej wniesienia i uwzględnienia nie jest natomiast czynnikiem, który może być rozważany podczas oceny, czy zostały wykorzystane wszystkie środki doprowadzenia orzeczenia do kształtu, który skarżący uważa za prawidłowy.

Oznacza to, że wniesiona przez wnioskodawcę skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia stała się z dniem 3 kwietnia 2018 r. niedopuszczalna i jako taka podlega odrzuceniu (art. 424⁸ § 2 k.p.c.).

jw